

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Бригінця Олександра Олексійовича, професора кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
на дисертацію Єфіменка Віктора Дмитровича
«Правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження полягає у тому, що в сучасних складних умовах існування нашої держави особливого значення набуває конструктивне впорядкування вітчизняного митного законодавства. Пошук нових, а також забезпечення ефективності існуючих правових механізмів відіграє ключову роль в роботі адвоката, як особи, що всіляко підтримує та забезпечує захист прав і законних інтересів людини та громадянина у митній сфері в нашій державі. Адвокатська діяльність у сфері митної справи охоплює значний спектр питань, пов'язаних із переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Надання професійної правничої допомоги у сфері митної справи вимагає від адвоката володіти комплексними знаннями у різних галузях законодавства. Це вказує на те, що адвокатська діяльність у сфері митної справи має особливості, які відрізняють від здійснення її в інших галузях правового регулювання. Досить часто на вирішення спірних питань з митною службою може піти чимало часу й зусиль, що нерідко призводить до втрат коштів і товару, або зриву важливих угод. Саме адвокат з митних спорів являється одним із ключових суб'єктів, який, стаючи на сторону бізнесу, може врівноважити шанси на позитивне вирішення спірних питань, або, в крайньому випадку, хоча б, допомогти мінімізувати негативні наслідки розглядів таких справ. По суті, в таких непростих спорах, навіть мінімальні законні переваги у вигляді адвоката-професіонала, можуть допомогти довести власну правоту. У законодавстві України з питань митної справи правові засади діяльності адвоката у відносинах, пов'язаних із переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, є недостатньо визначеними. Законодавство у митній сфері на даному етапі розвитку не в повній

мірі дозволяє адвокату реалізувати себе як захисника. Враховуючи вищезгадане, а також відсутність комплексного правового дослідження правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи, та необхідності формування науково обґрунтованих напрямів щодо вдосконалення відповідної діяльності, особливої актуальності набуває тема, обрана автором, та визначається її важливе наукове та практичне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Належний науково-теоретичний рівень та практична значимість положень та висновків дисертаційного дослідження обумовлюють достатню обґрунтованість та достовірність наукових положень та висновків дисертації.

Достовірність результатів підтверджується великим обсягом використаних джерел, які охоплюють як наукові розробки вітчизняних вчених із правової тематики, чинного національного законодавства та законодавства інших держав, що стосуються визначенні правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи та формуванні науково обґрунтованих напрямів щодо їх вдосконалення.

Мета дисертаційного дослідження сформульована розумно та чітко. Так, визначення сутності та особливостей правових засад діяльності адвоката у галузі митної справи, а також формування напрямів удосконалення у цій сфері.

Поставленої мети дисертанту в повній мірі вдалось досягнути завдяки її послідовній конкретизації у системі завдань дослідження, які об'єднані у три логічно вибудованих блоки. Зокрема, дисертацією вирішено наступні завдання: розглянути митну справу як сферу адвокатської діяльності; охарактеризувати адвоката як суб'єкта надання професійної правничої допомоги у сфері митної справи; з'ясувати особливості консультування як виду діяльності адвоката у сфері митної справи; розкрити особливості статусу адвоката як захисника у сфері митної справи; визначити особливості професійного представництва адвоката у сфері митної справи; проаналізувати гарантії діяльності адвоката у сфері митної справи; сформулювати напрями вдосконалення правового регулювання діяльності адвоката у сфері митної справи.

Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблематику, не виходячи за межі наукової спеціальності. Відповідно до поставленої мети та завдань, об'єкту та предмету дисертаційного дослідження побудована його структура. У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності та особливостей правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи. Сформульовано низку висновків та пропозицій, спрямованих на вирішення цього завдання.

Також сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, направлених на вирішення зазначеного завдання. Дисертант доцільно з точки зору логічної побудови дисертації відправною точкою дослідження обрав визначення митної справи як сфери адвокатської діяльності. Також в першому розділі було опрацьовано статус адвоката як суб'єкта надання професійної правничої допомоги у сфері митної справи.

У центральному розділі роботи увагу зроблено аналіз консультування як виду діяльності адвоката у сфері митної справи та діяльності адвоката як захисника у сфері митної справи. Особлива увага приділена характеристиці професійного представництва адвоката у сфері митної справи.

У завершальному розділі роботи автор опрацьовує гарантії діяльності адвоката у сфері митної справи. Також увага приділяється визначенню напрямів вдосконалення правового регулювання діяльності адвоката у сфері митної справи. Завершується дослідження загальними висновками, які уособлюють найбільш вагомі його результати.

Варто звернути увагу на вдало обрану методологічну основу дисертаційного дослідження, яка забезпечила високий ступінь вірогідності та наукової обґрунтованості його результатів.

Детальний аналіз змісту дисертації дозволяє зробити висновок про її системний, цілісний та завершений характер, дисертаційне дослідження Єфіменка В.Д. є самостійною працею та відзначається високим науковим рівнем.

Наукова та практична цінність дисертації. Дисертація характеризується

науковою новизною та практичною цінністю, оскільки її матеріали можуть бути використані у науково-дослідній сфері, правотворчості, навчальному процесі та правозастосуванні.

Примітно, що пропозиції автора можуть слугувати базисом для проведення наукових досліджень правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи та для вдосконалення законодавства України з питань митної справи та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Результати дослідження використовувалися під час розробки та тепер при викладанні навчальних дисциплін «Адвокатура України», «Адвокатська діяльність» та «Митне право».

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Слід відзначити комплексний характер проведеного дослідження правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи.

Автором доведено, що під час консультування відбуваються правовідносини між адвокатом та клієнтом і дії адвоката мають значення виключно у межах цих відносин. Консультування клієнта щодо застосування законодавства України з питань митної справи має свою специфіку, що зумовлено правовою природою та комплексним характером митних відносин. Результатом консультування є отримання клієнтом обґрунтованої правової позиції адвоката щодо конкретної ситуації у сфері митної справи. Консультування як вид діяльності адвоката у сфері митної справи є основою та складником таких видів професійної правничої допомоги як представництво та захист

У дисертаційному дослідженні встановлено, що захист як вид адвокатської діяльності у сфері митної справи можна визначити як вид професійної правничої допомоги, що полягає у забезпеченні особі, яка притягується до адміністративної відповідальності, можливості отримати кваліфіковану допомогу адвоката для реалізації свого права на захист в досудовому та судовому порядку. Адвокат як захисник у сфері митної справи є самостійним, незалежним учасником провадження у справі про порушення митних правил, який надає професійну правничу допомогу особі щодо якої здійснюється провадження у справі про порушення митних правил шляхом захисту її прав, свобод та законних інтересів.

Правове регулювання надання адвокатом правничої допомоги у провадженні у справі про порушення митних правил характеризується неоднозначним законодавчим формулюванням. Суттєвою вадою правотворчої техніки є розуміння в МК України поняття «захисник».

Автор справедливо наголошує на тому, що у сфері митної справи представниками можуть бути адвокати та інші особи, які на підставі закону або довіреності здійснюють представництво. Враховуючи те, що адвокат на відміну від інших осіб здійснює представництво на професійному рівні, доцільно представництво як вид адвокатської діяльності визначити як професійне представництво. Професійне представництво адвоката у сфері митної справи здійснюється в митних органах та судах і полягає в тому, що адвокат як представник виступає від імені та в інтересах клієнта, має загальні права і обов'язки клієнта, спеціальні згідно свого процесуально-правового статусу та професійні відповідно до законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, здійснює процесуальні дії в межах наданих йому повноважень від імені та в інтересах клієнта з метою забезпечення реалізації прав і обов'язків клієнта в галузі митного регулювання.

Позитивним досягненням дисертанта є те, що ним всебічно досліджено гарантії діяльності адвоката у сфері митної справи як встановлені законодавством засоби, способи та умови, за допомогою яких забезпечуються реалізація та захист повноважень адвоката в галузі митного регулювання. Гарантії діяльності адвоката у сфері митної справи можуть бути класифіковані за такими критеріями: залежно від призначення (гарантії-реалізації, гарантії-охорони, гарантії-захисту); за сферою дії (національні, міжнародні); залежно від виду правового статусу адвоката (загальні, родові, спеціальні, індивідуальні). Гарантії діяльності адвоката у сфері митної справи визначені в нормах національного та міжнародного законодавства. Дотримання гарантій адвокатської діяльності є обов'язком для органів публічної влади і недопущення їх порушення буде свідчити про належне забезпечення конституційного права громадян на професійну правничу допомогу, захисту прав адвокатів та гарантій їх професійної діяльності, верховенства права в Україні.

Необхідно відзначити логічну злагодженість дисертації, взаємозв'язок її окремих підрозділів. Автор послідовно виклав матеріал, правильно співвідносячи загальні і конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Позитивною стороною дисертації, безперечно, є її науково-теоретичний рівень та практична спрямованість.

Повнота викладення у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані в дисертаційному дослідженні, достатньо повно викладені, а також знайшли відображення у наукових статтях, опублікованих у виданнях з юридичних наук, а також у тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Аналіз змісту дисертації вказує на дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. У роботі є посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимоги законодавства про авторське право і суміжні права, надано достовірну інформацію про методики результати дослідження, джерела використаної інформації. Таким чином, у рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертантом дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Попри усі вищезазначені позитивні моменти, дисертація, як і будь-яке нове творче дослідження, містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення дисертантом під час прилюдного захисту та є можливими для врахування при здійсненні подальших наукових досліджень з обраної тематики.

1. У дисертаційному дослідженні справедливо на сторінках 3, 126, 156 визначено, що «Під захистом як видом адвокатської діяльності у сфері митної справи запропоновано розуміти вид професійної правничої допомоги, що полягає

у забезпеченні особі, яка притягується до адміністративної відповідальності, можливості отримати кваліфіковану допомогу адвоката для реалізації свого права на захист в досудовому та судовому порядку.». Враховуючи, те, що на сторінці 65 автор сам визначає «Аналіз наявних у Кримінальному кодексі України кримінальних правопорушень дозволяє виокремити кримінальні правопорушення у сфері митної справи....», та враховуючи те, що до 2024 року товарна контрабанда являла собою виключно адміністративні правопорушення, за які були передбачені лише адміністративні штрафи, але, з ухваленням Закону України № 3513-IX з 01.01.2024 року у Кримінальній кодекс України були внесені зміни шляхом розширення ст. 201 КК України з додаванням кримінальної відповідальності за контрабанду звичайних та підакцизних товарів у значному та великому розмірах – ст. ст. 201-3, 201-4 ККУ відповідно, автору варто було б частину уваги приділити і дослідженню кримінальної відповідальності клієнтів адвоката у сфері митної справи.

2. На сторінках 4 та 157 дисертантом «Наголошено, що здійснюючи професійне представництво у сфері митної справи адвокату потрібно орієнтуватися у значному масиві норм митного, податкового, адміністративного процесуального та міжнародного законодавства.». Але ж у справах про контрабанду головний принцип застосування юридичної відповідальності у нашому законодавстві полягає у тому, що адміністративні штрафні санкції за порушення митних правил застосовуються в разі, коли за незаконні дії при перетині кордону не передбачена кримінальна відповідальність за контрабанду. Адвокат у сфері митної справи також часто представляє інтереси клієнтів в таких справах. Вважаємо, що перелік вищезгаданих галузей законодавства варто б доповнити кримінальним (про що мова йшла раніше) та кримінальним процесуальним законодавствами. Останнє необхідно зробити враховуючи і те, що сам здобувач апелює до положень Кримінального процесуального кодексу України (сторінки 49, 65, 66, 144, 145, 149). Яка позиція здобувача з даного питання?

3. Окреслюючи зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами дисертант вказує на те, що дисертацію виконано

відповідно до Дорожньої карти з питань верховенства права, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р, та Програми виконання Дорожньої карти з питань верховенства права, затвердженої рішенням Ради адвокатів України від 12 грудня 2025 року № 125. Водночас з дисертаційної роботи не зрозуміло які саме положення Дорожньої карти з питань верховенства права були враховані під час формування напрямів вдосконалення правового регулювання діяльності адвоката у сфері митної справи.

4. Зрозуміло, що дана робота була б більш повною та насиченою за умови використання зарубіжного досвіду правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи у інших провідних державах світу. В роботі про це лише згадується на сторінках 149-150, коли аналізується усталена практика Європейського суду з прав людини. Відповідно вітчизняної географічної близькості та визначеності у Конституції України європейського вектору розвитку нашої держави варто було б долучити більш детальний досвід адвокатської практики, наприклад, Федеративної Республіки Німеччини чи Французької Республіки. Також враховуючи теперішні геополітичні реалії та величезний досвід адвокатури цієї держави, варто було б долучити і аналіз діяльності адвоката у сфері митної справи у Сполучених Штатах Америки.

Разом із тим висловлені зауваження, насамперед, характеризують складність проблеми, що досліджується, вони носять характер побажань та не впливають на загальну позитивну оцінку представленої дисертації. Розроблені в дисертації ідеї можуть бути базою для подальшого плідного дослідження теми. Зазначені зауваження, у своїй більшості, мають дискусійний характер і тому не можуть вплинути на позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому яка відповідає встановленим вимогам.

Висновок. Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, автор сформулював висновки, які здатні стати належним внеском у розвиток правової науки. Основні теоретичні положення, висновки та результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у публікаціях автора.

Дисертаційне дослідження Єфіменка Віктора Дмитровича на тему «Правові

засади діяльності адвоката у сфері митної справи», відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 08 квітня 2025 року № 426), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для правової науки, а його автор – Єфіменко Віктор Дмитрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
доктор юридичних наук, професор

Олександр БРИГІНЕЦЬ

Підпис *Олександра Бригінеця*
ЗАСВІДЧУЮ:
Вчений секретар університету

Світлана Крижанівська

